

УДК 342.9

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-717-727](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-717-727)

Чорна Вікторія Григорівна доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та міжнародного права ННІ «Юридичний інститут, Київський національний економічний університет, імені Вадима Гетьмана», <https://orcid.org/0000-0002-6072-0283>

Кузьменко Оксана Володимирівна доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри публічного та міжнародного права ННІ «Юридичний інститут, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», <https://orcid.org/0000-0002-0830-766X>

Кожура Людмила Олександрівна доктор юридичних наук, професор, директор ННІ «Юридичний інститут, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», <https://orcid.org/0000-0003-4100-9530>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НОРМАТИВІВ ОХОРОНИ ТВАРИННОГО СВІТУ

Анотація. В даній статті правове регулювання фінансової відповідальності за порушення екологічних нормативів охорони об'єктів тваринного світу.

Під час розроблення та встановлення нормативів екологічної безпеки повинні враховуватися вимоги щодо охорони тваринного світу та середовища існування тварин. Затвердження нормативів екологічної безпеки та лімітів добування диких тварин здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, у порядку, передбаченому законом.

Суб'єктами фінансової за порушення екологічних нормативів охорони об'єктів тваринного світу є користувачі об'єктів тваринного світу та фізичні і юридичні особи, які своїми діями чи бездіяльністю порушують встановлені екологічні нормативи, тобто в даному випадку мова йде про те, що суб'єкт може бути як загальний, так і спеціальний.

Фінансово-правова відповідальність в сфері охорони тваринного світу в більшій мірі стосується діяльності самих юридичних осіб та сплати ними податків з провадження діяльності в сфері охорони тваринного світу. Однак, у

разі завдання шкоди об'єктам тваринного світу діяльністю фізичних та юридичних осіб передбачено застосовування адміністративно-фінансових санкцій. Однією з головних проблемних питань, на нашу думку, є питання методики розрахування збитків завданих тваринному світу внаслідок знищення, пошкодження, неналежного ставлення до тваринного світу.

Одним з пріоритетних завдань державної екологічної політики, що визначено Стратегією державної екологічної політики України на період до 2030 року є: забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства та відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації. В той же час, даним нормативно-правовим актом визначено необхідність посилення відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю, відповідно до міжнародних зобов'язань України.

Ключові слова: об'єкти тваринного світу, природні ресурси, екологічна політика держави, правове регулювання, фінансова відповідальність, правопорушення, екологічні нормативи, тваринний світ, навколишнє природне середовище, фінансові санкції.

Chorna Victoria Hryhorivna Doctor of legal sciences, professor, professor of the department of public and international law of the NNI "Law Institute, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics", <https://orcid.org/0000-0002-6072-0283>

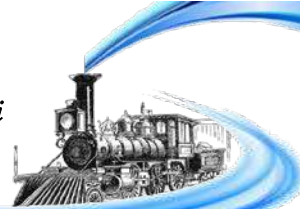
Kuzmenko Oksana Volodymyrivna Doctor of Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of Public and International Law of the Institute of Law, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, <https://orcid.org/0000-0002-0830-766X>

Kozhura Lyudmila Oleksandrivna Doctor of Law, Professor, Director of the Legal Institute, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, <https://orcid.org/0000-0003-4100-9530>

LEGAL REGULATION OF FINANCIAL RESPONSIBILITY FOR VIOLATIONS OF ENVIRONMENTAL STANDARDS OF ANIMAL PROTECTION

Abstract: this article deals with the legal regulation of financial responsibility for violations of environmental regulations for the protection of animal world objects.

During the development and establishment of environmental safety standards, the requirements for the protection of the animal world and the habitat of animals

must be taken into account. The approval of environmental safety standards and limits of hunting of wild animals is carried out by the central executive body, which ensures the formation of state policy in the field of environmental protection, in the manner prescribed by law.

Subjects of financial liability for violation of environmental standards for the protection of animal world objects are users of animal world objects and natural and legal persons who, by their actions or inaction, violate established environmental standards, i.e. in this case it is about the fact that the subject can be both general and special.

Financial and legal responsibility in the field of animal protection concerns to a greater extent the activities of legal entities themselves and their payment of taxes for carrying out activities in the field of animal protection. However, in case of damage to the objects of the animal world by the activities of individuals and legal entities, the application of administrative and financial sanctions is provided. One of the main problematic issues, in our opinion, is the question of the method of calculating damages caused to the animal world as a result of destruction, damage, improper treatment of the animal world.

One of the priority tasks of the state environmental policy, defined by the Strategy of the State Environmental Policy of Ukraine for the period until 2030, is to ensure the inevitability of responsibility for violations of environmental legislation and the responsibility of executive authorities and local self-government bodies for the availability, timeliness and reliability of environmental information. At the same time, this normative legal act defines the need to strengthen responsibility for damage caused to the environment, in accordance with Ukraine's international obligations.

Keywords: objects of the animal world, natural resources, environmental policy of the state, legal regulation, financial responsibility, offenses, environmental regulations, animal world, natural environment, financial sanctions.

Постановка проблеми. В умовах ведення активних бойових дій об'єктам тваринного світу постійно завдається непоправна шкода. Під час розроблення та встановлення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимого вмісту забруднюючих речовин у кормах, гранично допустимих рівнів акустичного, електромагнітного, радіаційного та інших шкідливих фізичних і біологічних факторів, гранично допустимих викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин тощо повинні враховуватися вимоги щодо охорони тваринного світу та середовища існування тварин. За невиконання екологічних нормативів передбачена юридична відповідальність, в тому числі, і фінансово-правова.

Стан дослідження. Загальнотеоретичний матеріал для наукової роботи взято з напрацювань науковців галузі природокористування й охорони довкілля В.І. Андрейцева, А.П. Гетьмана, В.А. Зуєва, І.І. Каракаша, Н.Р. Кобецької, В.М. Комарницького, В.В. Костицького, Н.В. Кручиніна, І.О. Солошич, Ю.О. Цибульського, М.В. Шульги.

Метою статті є розкриття сутності правового регулювання фінансової відповідальності за порушення екологічних нормативів охорони об'єктів тваринного світу.

Виклад основного матеріалу. Неєфективна система державної екологічної політики та її нормативно-правового регулювання все більш очевидно демонструє неадекватність існуючим загрозам природного та техногенного характеру, що обертається численними порушеннями конституційного права громадян на екологічну безпеку. За Індексом екологічної ефективності, оприлюдненим ще у 2016 р., Україна посіла 95-ту позицію серед 178 країн світу, поруч із такими країнами, як Зімбабве, Антігуа і Барбуда, Гондурас (3). За оцінкою Національного інституту стратегічних досліджень збереження існуючої ситуації в найближчій перспективі може призвести до формування значних екологічних загроз і збільшення кількості надзвичайних ситуацій з негативними наслідками для населення та довкілля, в тому числі – транскордонного масштабу [2, с.41]. Нажаль, в умовах війни дані статистичні дослідження не проводилися, і гіпотетично можна допустити, що навіть якби такі дослідження були проведені, то результати були б набагато гірші.

Варто наголосити, що одним з пріоритетних завдань державної екологічної політики, що визначено Стратегією державної екологічної політики України на період до 2030 року є: забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства та відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації. А одним із принципів реалізації засад державної екологічної політики є принцип заохочення до ведення екологічно відповідального бізнесу та екологічно свідомої поведінки громадян. посилення відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю, відповідно до міжнародних зобов'язань України. В той же час, даним нормативно-правовим актом визначено необхідність посилення відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю, відповідно до міжнародних зобов'язань України [6]. Дійсно, питання визначення юридичної відповідальності потребує більшої уваги та правової визначеності в частині визначення розміру шкоди завданої правопорушенням, методи її розрахунку; визначення складу фінансового правопорушення в сфері охорони тваринного світу.

Особливістю тваринного світу є те, що цей природний об'єкт є відновним, але для цього необхідно дотримання певних умов, безпосередньо зв'язаних з охороною тварин. При винищуванні, порушенні умов їхнього існування визначені види тварин можуть остаточно зникнути, і їхнє поновлення буде неможливим. І навпаки, підтримка умов існування тваринного світу, регулювання чисельності тварин, вжиття заходів до розведення зникаючих видів сприяють їхньому відтворенню і поновленню. Охорона тваринного світу включає систему правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших заходів, спрямованих на збереження, відтворення та раціональне використання об'єктів тваринного світу. Охорона тваринного світу передбачає комплексний підхід до вивчення стану, розробки і здійснення заходів щодо охорони та поліпшення всієї екологічної системи, у якій перебуває і складовою частиною якої є тваринний світ [4].

До заходів охорони тваринного світу належать, в тому числі: формування екологічної мережі, створення державних заповідників, заказників і визначення інших природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні; надання допомоги тваринам у разі захворювання, загрози їх загибелі під час стихійного лиха і внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій; проведення заходів екологічної безпеки; урахування питань охорони тваринного світу під час встановлення екологічних нормативів та здійснення господарської діяльності тощо [1, ст.37].

Фінансова відповідальність, що встановлюється за порушення екологічних нормативів охорони об'єктів тваринного світу встановлюється Податковим кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про тваринний світ» та іншими законодавчими актами. За вчинення таких правопорушень застосовуються заходи фінансової відповідальності у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів). Фінансова відповідальність, що встановлюється згідно з іншими законами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, може застосовуватися у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені.

Під поняттям «екологічний норматив» законодавець пропонує розуміти гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимого вмісту забруднюючих речовин у кормах, гранично допустимих рівнів акустичного, електромагнітного, радіаційного та інших шкідливих фізичних і біологічних факторів, гранично допустимих викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин тощо [1].

Під час розроблення та встановлення нормативів екологічної безпеки повинні враховуватися вимоги щодо охорони тваринного світу та середовища існування тварин. Затвердження нормативів екологічної безпеки та лімітів добування диких тварин здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, у порядку, передбаченому законом.

Так, спеціальним суб'єктом є Міністерство екології та природних ресурсів України до нормативних повноважень якого в сфері раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів тваринного належить: охорона, використання та відтворення тваринного і рослинного світу; ведення державних кадастрів тваринного і рослинного світу; ведення обліку тварин і рослин, у тому числі державного обліку мисливських тварин і рибних запасів, обсягів їх добування (збирання); застосування порядку встановлення лімітів використання диких тварин, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення; спеціального використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення, у тому числі риби та інших водних живих ресурсів, а також рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин, для розведення у спеціально створених умовах, а також у науково-дослідних та інших цілях; використання диких тварин з метою отримання продуктів їх життєдіяльності; видачі дозволів на вилучення об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних і естетичних цілях із природного середовища, на спеціальне використання природних рослинних ресурсів (крім лісових ресурсів); реєстрації та утримання диких тварин, які вилучені з природного середовища з метою надання їм допомоги; реалізації об'єктів тваринного світу, конфіскованих або безоплатно вилучених внаслідок порушення законодавства в частині ввезення в Україну та вивезення за її межі диких тварин та інших об'єктів тваринного світу; утримання і розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах; регулювання заходів, необхідних для скорочення чисельності тварин у випадках виникнення або загрози виникнення епізоотій та інших небезпечних ситуаціях [3].

Суб'єктами фінансової за порушення екологічних нормативів охорони об'єктів тваринного світу є користувачі об'єктів тваринного світу та фізичні і юридичні особи, які своїми діями чи бездіяльністю порушують встановлені екологічні нормативи, тобто в даному випадку мова йде про те, що суб'єкт може бути як загальний, так і спеціальний.

Користувачі об'єктами тваринного світу, які здійснюють ведення мисливського та рибного господарства, також зобов'язані: раціонально використовувати об'єкти тваринного світу, не допускати погіршення

екологічного стану середовища існування тварин внаслідок власної діяльності, застосовувати природоохоронні технології під час здійснення виробничих процесів; проводити первинний облік чисельності і використання диких тварин, вивчати їх стан та характеристики угідь, де перебувають об'єкти тваринного світу, подавати цю інформацію органам, що здійснюють державний облік тварин та облік їх використання, ведення державного кадастру і моніторингу тваринного світу; проводити комплексні заходи, спрямовані на відтворення, в тому числі штучне, диких тварин, збереження і поліпшення середовища їх існування; здійснювати заходи щодо виконання загальнодержавних, регіональних, республіканських та інших територіальних екологічних програм з питань охорони, використання і відтворення тваринного світу; негайно інформувати природоохоронні органи, ветеринарні, служби про виявлення захворювань тварин, погіршення стану середовища їх існування, виникнення загрози знищення та випадки загибелі тварин, здійснювати комплексні заходи щодо профілактики і боротьби із захворюваннями; в межах закріпленої території здійснювати охорону об'єктів тваринного світу, дотримуватися режиму охорони видів тварин, занесених до Червоної книги України і до переліків видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя; самостійно припиняти використання об'єктів тваринного світу в разі погіршення їх стану та умов існування, зниження відтворюючої здатності та виникнення загрози знищення тварин, негайно вживати заходів до усунення негативного впливу на тварин і середовище їх існування; виконувати інші обов'язки щодо охорони і використання тваринного світу, передбачені законом [1, ст.34].

Згідно Закону України «Про тваринний світ» відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу несуть особи, винні в: порушенні встановленого законодавством порядку надання об'єктів тваринного світу в користування; порушенні правил використання об'єктів тваринного світу; незаконному вилученні об'єктів тваринного світу з природного середовища; перевищенні лімітів і порушенні інших встановлених законодавством вимог використання об'єктів тваринного світу; невиконанні екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля; порушенні встановлених законодавством вимог щодо охорони середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин, самовільному випалюванні сухої рослинності або її залишків; порушенні правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних колекцій, торгівлі ними, а також установленого законодавством порядку їх пересилання, ввезення в Україну і вивезення за її митну територію; самовільному або з

порушенням установленого законодавством порядку переселенні, акліматизації та схрещуванні тварин, а також виведенні і використанні генетично змінених організмів; жорстокому поводженні з тваринами; приховуванні та перекрученні інформації про стан і чисельність об'єктів тваринного світу та їх використання; невжитті заходів щодо запобігання загибелі тварин, погіршенню середовища їх існування та ліквідації негативного впливу на тваринний світ; порушенні порядку придбання, реалізації, пересилання і вивезення за межі України, ввезення на її територію диких тварин та інших об'єктів тваринного світу; невиконанні встановлених законодавством вимог щодо охорони видів тварин, занесених до Червоної книги України або до переліків видів тварин, що підлягають особливій охороні; виготовленні, зберіганні, реалізації та застосуванні заборонених знарядь добування тварин; невиконанні законних розпоряджень посадових осіб органів, що здійснюють державний контроль та управління у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу [1].

Окремої уваги заслуговує питання визначення шкоди заподіяної таким правопорушенням. Слід відзначити, що на сьогодні відсутній нормативно-правовий акт, який би визначав методику обчислення шкоди завданої правопорушенням екологічних нормативів в сфері охорони тваринного світу. Відповідно, правильність визначення розміру заподіяної шкоди впливає на розмір стягнення, що може застосовуватися до суб'єкта фінансової відповідальності.

Б.Г. Розовський вважає, що специфіка обчислення розміру стягнення зумовлена недостатчею наукових уявлень про комплекс негативних результатів антропогенного впливу на біосферу, а також відсутністю об'єктивних, науково обґрунтованих методик економічної оцінки негативних наслідків нераціонального природокористування, у тому числі порушення екологічного законодавства [5]. Оскільки в Україні більшість штрафів за екологічні порушення встановлюється в абсолютних показниках або ґрунтується на розрахунку неоподаткованого мінімуму доходів населення, то існуюча система штрафів взагалі не виконує своєї екологічно позитивної регулятивної функції та не несе достатньої виховної та каральної функцій. Матеріальні санкції до правопорушників далеко не відповідають дійсній шкоді, заподіяній тваринному світу.

Частково питання розрахунку компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) урегульовано постановою Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012 р. № 1030 «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу,

занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)». Втім, на нашу думку, дані розміри є неспіврозмірними з розміром заподіяної шкоди. Так, наприклад, у разі знищення чи заподіяння шкоди розмір наступних тварин компенсації відповідно становить: орел степовий – 120 тис. грн.; яструб коротконогий – 80 тис. грн.; зубр – 130 тис. грн.; лось європейський – 130 тис. грн.; кінь дикий – 100 тис. грн.; тюлень монах – 120 тис. грн.; дельфін – 100 тис. грн.; рись – 20 тис. грн.; кіт лісовий – 8 тис. грн.; норка – 5 тис. грн.

Разом з тим, даним підзаконним нормативно-правовим актом визначено склади правопорушень за які передбачено відповідальність та збільшений розмір матеріальної компенсації, зокрема: за кожне знищене чи пошкоджене гніздо, нору, інше житло тварин з числа видів, занесених до Червоної книги України, компенсація здійснюється у трикратному розмірі; за кожне вилучене яйце, а також за кожний ембріон у незаконно здобутої хребетної тварини розмір компенсації становить 50 відсотків розміру компенсації за один екземпляр даного виду тварин; за шкоду, заподіяну внаслідок незаконної заготівлі ікри осетрових і лососевих риб з числа видів, занесених до Червоної книги України, розмір компенсації становить двадцятикратну вартість заготовленої ікри згідно з діючими роздрібними цінами на ікру вищого сорту [7].

Слід відзначити, що ч.1 ст.85 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено склад адміністративного правопорушення, що передбачає порушення правил використання об'єктів тваринного світу. Санкція статті передбачає застосування до суб'єкта правопорушника стягнення у вигляді штрафу від 6 до 16 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і накладення штрафу на посадових осіб - від 30 до 90 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. В той же час, у разі наявності кваліфікуючих обставин розмір штрафу збільшується - тягне за собою накладення штрафу на громадян від 60 до 120 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої або позбавлення права полювання на строк до трьох років з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої і на посадових осіб - від 90 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої [8].

Презумуюючи вище викладене відзначимо, що фінансово-правова відповідальність в сфері охорони тваринного світу в більшій мірі стосується діяльності самих юридичних осіб та сплати ними податків з провадження

діяльності в сфері охорони тваринного світу. Однак, у разі завдання шкоди об'єктам тваринного світу діяльністю фізичних та юридичних осіб передбачено застосування адміністративно-фінансових санкцій. Однією з головних проблемних питань, на нашу думку, є питання методики розрахування збитків завданих тваринному світу внаслідок знищення, пошкодження, неналежного ставлення до тваринного світу.

Література:

1. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III. Відомості Верховної Ради України, 2002. № 14. Ст.97.
2. Міжнародний судовий форум : «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року) : Збірник матеріалів. Київ, 2019. 192 с.
3. Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: затв. Указом Президента України від 13 квітня 2011 року №452/2011. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4522011-13024>
4. Волошин Г.Г. Особливості реалізації юридичної відповідальності в галузі охорони тваринного світу. Вісник Запорізького державного університету. 2004. №1. С. 146-150.
5. Розовский Б.Г. Правове стимулювання раціонального природокористування. 1981. С. 73-74.
6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: затв. Указом Президента України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 16. Ст.70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
7. Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання): затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012 р. № 1030. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF#Text>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

References:

1. Zakon Ukrainy Pro tvarynniy svit [Law of Ukraine About the animal world] vid 13 hrudnia 2001 roku № 2894-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2002. № 14. St.97. [in Ukrainain]
2. Mizhnarodnyi sudovyi forum : «Sudovyi zakhyst pryrodnoho dovkillia ta ekolohichnykh prav» [International Judicial Forum: "Judicial Protection of the Natural Environment and Environmental Rights"] (m. Kyiv, 7 lystopada 2019 roku) : Zbirnyk materialiv - Collection of materials. Kyiv, 2019. 192 s. [in Ukrainain]
3. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Polozhennia pro Ministerstvo ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy [Decree of the President of Ukraine On the Regulations on the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine] vid 13 kvitnia 2011 roku №452/2011 Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4522011-13024> [in Ukrainain]
4. Voloshyn, H.H. (2004) Osoblyvosti realizatsii yurydychnoi vidpovidalnosti v haluzi okhorony tvarynnoho svitu [Peculiarities of implementation of legal responsibility in the field of animal protection]. Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu - Bulletin of Zaporizhzhya State University. 2004. №1. S. 146-150. [in Ukrainain]

5. Rozovskyi, B.H. (1981) Pravove stymuliuvannia ratsionalnogo pryrodokorystuvannia [Legal stimulation of rational nature use]. 1981. S. 73-74. [in Ukrainain]

6 Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [Decree of the President of Ukraine On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030] vid 28 liutoho 2019 roku № 2697-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady - Verkhovna Rada information. 2019. № 16. St.70. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainain]

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro rozmir kompensatsii za nezakonne dobuvannia, znyshchennia abo poshkodzhennia vydiv tvarynnoho i roslynnoho svitu, zanesenykh do Chervonoi knyhy Ukrainy, a takozh za znyshchennia chy pohirshennia seredovyscha yikh перебування (zrostannia) [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the amount of compensation for illegal extraction, destruction or damage to species of animal and plant life listed in the Red Book of Ukraine, as well as for the destruction or deterioration of their habitat (growth)] vid 7 lystopada 2012 r. № 1030 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF#Text> [in Ukrainain]

8. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on administrative offenses]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainain]